

Néhány megjegyzés E. Beneš első világháború előtti politikai pályájáról

Edvard Beneš 1884. május 28-án született egy kozlanyi kisparaszti család tizenegyedik gyermekeként. Általános iskoláit Kozlanyban végezte, majd tanító bátyjának – Vaclav Beneš – köszönhetően Prágában járt középiskolába. Középiskolai évei alatt szenvedélyes labdarúgó, tagja lett a Slávia futballklubnak. Másodikos gimnazista, amikor a Slavia–Union Zizkov mérkőzésen a lábát törte és elájult. Ahogy magához tért – mint életrajzírói¹ beszélik – első kérdése ez volt: „Győztünk?”

Az érettségi követően 1904-ben beiratkozott a Károly Egyetem Bölcsészettudományi Karára – középiskolai tanári diplomát akart szerezni –, ahol filozófiai, romanisztikai és germanisztikai előadásokat hallgatott. A második szemeszter elvégzése után úgy döntött, tanulmányait Párizsban, a Sorbonne Egyetemen folytatja. Erről egyik visszaemlékezésében így vall: „Azzal a szándékkal mentem külföldre, hogy a filológiának szentelem magam és ebben a szakban egyetemi tanárságra készülök”.²

---

¹Benešről magyar nyelven eddig három életrajz jelent meg, ezek az alábbiak: Borsody István: Edvard Beneš. Budapest é.n. (valójában 1943-ban jelent meg G.L.) Adám Magda: Edvard Beneš. Arcképek kettős tükörben. Nap Kiadó, Dunaszerdahely, 1997. Josef Hanzal: Arcképek kettős tükörben. Nap Kiadó, Dunaszerdahely, 1997. A külföldi nyelven megjelent Beneš életrajzok nagy része csonka – mivel még életében jelentek meg –, másrészt pozitív irányban erőteljesen elfogult Benešsel szemben, ilyenek: Pierre Crabites: Beneš. New York, 1936., Loius Eisemann: Un Grand Européen: Edvard Beneš. Paris, 1934., Compton Mackenzie: Dr Beneš. London, 1946., Jan Opocensky ed.: Edvard Beneš: Essays and reflections Presented on the occasion of his sixtieth birthday. London, 1945. A második világháború utáni feldolgozások Beneš életének egy-egy szeletét vizsgálták, ilyenek: P.S. Wandycz: Foreign policy of Edvard Beneš 1918–1938. Id. mű History of the Czechoslovak Republic 1918–1948. Ed. Viktor S. Mamatey and Radomir Luza. Princeton University Press. 1973., E. Táborisky: President Edvard Beneš between East and West. Hoover Institution Press. 1981. A 90-es években három Beneš életrajz született meg cseh nyelven: A. Klimek: Zrození státníka. Praha 1992., F. Peroutka: Byl Edvard Beneš vinen (?). Praha 1993., Josef Hanzal: Edvard Beneš Praha 1994. Ez utóbbi jelent meg magyar nyelven 1997-ben a Nap Kiadónál.

² Beneš: A nemzetek forradalma I–III. Bratislava, 1936. I. kötet 11. old. Eugen Prager Könyvkiadó. (A továbbiakban Beneš I.)

1905 őszén Franciaországba utazott. Hanzal szerint a Sorbonne-on filozófiát és szociológiát, a társadalomtudományi főiskolán pedig politikai tudományokat hallgatott.³

1906-ban néhány hónapot Londonban töltött, majd egy évet Berlinben, 1907-ben már újra Franciaországban van, Dijonban jogot hallgatott. Emlékirataiban önmagát szorgalmas diákként ábrázolja, és így ír: „Tizenhat, tizennyolc órát dolgoztam naponta, szinte faltam, amihez csak hozzájutottam, hogy minél gyorsabban földolgozhassam a korszerű áramlatokat, egyszersmind elég általános műveltségre is szert tegyek és megvessem szakszerű filozófiai tanulmányaimhoz a szükséges alapot”.⁴

Ezzel szemben Ádám Magda azt állítja, hogy Beneš nem folytatott szociológiai tanulmányokat, sőt egyetemi tanulmányait kifejezetten elhanyagolta, viszont arról gondoskodott, hogy Prágába visszatérve elismertesse a soha és sehol nem abszolvált Franciaországbeli szemesztereit.⁵ Közel száz évvel Beneš Franciaországbeli diákoskodása után már nem lehet igazságot tenni a Hanzal–Ádám vitában, valószínűleg sohasem fogjuk megtudni, hogy pontosan mikor mit tanult és miből vizsgázott Beneš.

Egy azonban biztos – és emiatt inkább Ádám Magda álláspontjának elfogadására hajlunk – ideje java részét a megélhetéséhez szükséges pénzkeresetre fordította, cikkeket küldött haza – ezek a Rovnost-ba és a Právo lidu-ban jelennek meg –, illetve különféle francia újságokba is írt cikkeket a Monarchia és a csehek problémáiról. Emellett belekóstolt a politikai életbe is. Az 1905-ös orosz forradalom emigránsaival rendszeresen találkozgatott, amelyről így vall: „1906-ban és 1907-ben e forradalmárok társaságában jártam, tagja voltam egyesületeiknek, látogattam népegyetemüket, rendszeresen érintkeztem a forradalmár diákokkal, professzorokkal és újságírókkal. Szorgalmasan kezdtem tanulmányozni Oroszországot, az orosz klasszikus és forradalmi irodalmat.”⁶ Emellett francia baloldallal (szocialisták, szindikalisták) is kapcsolatot alakított ki.

1907-ben a dijoni egyetemre ment jogot tanulni – és ebben valamennyi életrajzírója egyetért –, ahol egy évvel később jogi doktorátust szerzett, de ezzel a doktori címmel kapcsolatban is lehetnek fenntartásaink. Ádám Magda mutat rá arra, hogy a dijoni egyetemen a külföldi hallgatók tanulmányok nél-

---

³ Josef Hanzal: Edvard Beneš. Arcképek kettős tükörben. Nap Kiadó, Dunaszerdahely, 1997. 18. old.

⁴ Beneš I. első kötet 20. old.

⁵ Ádám Magda: Edvard Beneš. Arcképek kettős tükörben. Nap Kiadó, Dunaszerdahely, 1997. 92. old. (A továbbiakban Ádám)

⁶ Beneš I. első kötet 20. old.

kül, színvonalas munka megvédéséért doktori címet kaphattak. Témánk szempontjából ez azonban mellékes körülmény, sokkal fontosabb maga a disszertáció tartalma. Beneš a „*Le probleme autrichien et la question tchéque*” (azaz „*Az osztrák probléma és a cseh kérdés*”) című disszertációjában az Osztrák–Magyar Monarchia föderalizálásának kérdésével foglalkozott. 1908-ban egy párizsi könyvkiadó könyvformátumban kiadta a disszertációt. Jelen fordítás ezen kiadás alapján készült.

Disszertációjában Beneš történelmi és gazdasági érvekre hivatkozva megengedhetetlennek tartja a Monarchia egységének megbontását. Azaz ekkor még teljes mértékben lojális a Monarchiához, a Palacky-féle ausztrósláv irányzat talaján áll. Beneš külön kitért a cseh–morva területi egység problémájára (ez az indokolta, hogy a három cseh korona tartomány lakosságának csupán 62%-a volt cseh, és emellett 35%-nyi német, és 2%-nyi lengyel polgára is volt). Bírálta azokat, akik a németek akaratának figyelmen kívül hagyásával szeretnék felújítani a történelmi cseh államot. Kifejtette, hogy a lakosság egyharmadának – azaz a németek –, akaratára ellenére nem lehet államot alapítani. Hangsúlyozta, hogy a csehek és németek egymás mellett élését a történelmi tartományokban csak decentralizációval és autonómiával lehet megoldani, azaz a történelmi cseh állam határai között a németeknek autonómiát akart adni.

Borsody István Beneš életrajzában felhívja a figyelmet arra, hogy az 1930-as években – tehát majdnem 30 évvel később – a szudétanémetek „kiásták” Beneš e feledésbe merült könyvét és „igen kellemetlen passzusokat kezdtek el citálni belőle”, és a könyvben kifejtett álláspontra hivatkozva követelték autonómiát a csehszlovák államtól.⁷ A veszedelmet, melyet fiatal kutató könyve jelentett az államelnök Benešre, úgy kezelte, hogy állítólag egész Európában összevászárította az összes fellelhető példányt.⁸ Megállapíthatjuk, hogy Beneš disszertációja teljes mértékben a Palacky-féle föderalizációs vonulatba illeszkedik, gyakorlatilag a cseh politikai pártok döntő többsége által támogatott cseh államjogi program melletti kiállás. Disszertációjának megvédése után Beneš visszatért Prágába,⁹ ahol jogi tanulmányait nem ismerték el, jogi doktorátusát nem nosztrifikálták, ráadásul nem tette le a középiskolai álláshoz szükséges vizsgáit, így csak egy ún. kereskedelmi akadémián dolgozhatott – francia nyelvet és gazdaságtant tanított – kisegítő tanárként. 1910-ben – tehát 26 éves korában – megnősült, feleségül vette Hana Vickovát (akivel

---

⁷ Borsody István: Edvard Beneš. Budapest é.n. 37. old.

⁸ U.o.

⁹ Életének 1908 és 1914 közötti szakaszáról lásd Hanzal 19–21. old., Ádám 93–94. old.

korábban Párizsban ismerkedett meg). Tudományos karrierjét jelentős mértékben előrelendítette, hogy 1911-ben a bécsi kultuszminisztériumtól egy éves ösztöndíjat kapott, ezzel Franciaországba és Angliába utazhatott.

Visszatérése után, már a tudományos fokozat megszerzésére is kísérletet tehetett, 1912-ben szociológiából habilitált a Károly Egyetemen. Habilitációs dolgozatának címe a „Pártosság” volt. Dolgozatában a pártoknak a modern társadalomban való tevékenységével és működésével foglalkozott. A sikeres habilitáció után ugyanezen az egyetem filológiai karán magándocensi kinevezést kapott.

A világháború kitörése előtti években a Náse doba-ban a Ceska mysi-ben és a Ceska revue-ben számos tanulmányt publikált, ezekben időszerű társadalmi, szociális és nemzetiségi kérdéseket boncolgatott. Jól megírt, jól dokumentált s jól megszerkesztett tanulmányok voltak ezek, kevés eredeti gondolattal.¹⁰ Hanzal szerint összefoglaló igényű, világosan megfogalmazott következtetések főleg a „Nemzetiségi kérdés”, illetve „A szociáldemokrácia Angliában” című írásaiban olvashatók.¹¹ Emellett belekóstolt a csehországi politikai életbe is, mivel ekkor szociáldemokratának vallotta magát a Právó Lidu (Jogot a Népnek) című szociáldemokrata újságban is publikált kisebb politikai cikkeket és arról álmodozott, hogy a lap főszerkesztője lesz. Közben megismerkedett T. G. Masaryk eszmerendszerével, és fokozatosan annak hatása alá került – bár személyes kontaktus nem alakult ki köztük –, és ennek következtében fokozatosan eltávolodott a szociáldemokrata eszmerendszertől. Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy Beneš 1914 előtti pályafutásában komoly politikai karrierre mutató jegyet nem találunk. Beneš 1914 előtt egy inkább egy alig ismert fiatal tudós, mint komoly politikus. A világháború kitörésekor harminc éves, egy tipikus értelmiségi karriert láthatunk kibontakozni, egyetemi tanulmányok otthon és külföldön, ösztöndíjak, küzdelem a tudományos fokozat megszerzéséért, kisebb-nagyobb tanulmányok, és némi politikai érdeklődés. Tehát Beneš egy teljesen szokványos átlagos értelmiségi életét éli, minden nap Prága egyik külső negyedében, szépen berendezett polgári lakásában tér haza szerető feleségéhez. Az első világháború kitörése azonban alapvetően megváltoztatja eddigi békés életét, a tudósnak készülő fiatalemberből összeesküvő, emigráns, majd a csehszlovák állam egyik alapítója lesz.

---

¹⁰ Ádám 94. old.

¹¹ Hanzal id. mű 20. old.

A szerkesztők technikai megjegyzései

Edvard Beneš könyvformában megjelent disszertációja 308 oldal terjedelmű, mely nyolc fejezetre tagolódik. Anyagi forrásaink nem tették lehetővé teljes terjedelmű kiadást, ezért alábbi megoldást választottuk:

- Teljes terjedelemben közöljük a könyv előszavát, melynek Beneš a „Bevezetés” címet adta.
- Az I–VI. fejezeteknél közöljük a fejezetek címét és alatta a Beneš által készített eredeti tartalomjegyzékét, majd egy tartalmi összefoglalót adunk közre.

Ezeknél a fejezeteknél az eredeti szöveg és az általunk készített tartalmi összefoglaló elkülönítése céljából az eredeti fejezetcímet mindig vastag betűvel, illetve a fejezet eredeti tartalomjegyzékét mindig normál betűvel adjuk meg, majd dőlt betűvel ismertetjük a fejezet általunk készített tartalmi összefoglalóját.

- A VII. és VIII. fejezetet – véleményünk szerint ez a két fejezet a disszertáció legfontosabb része – szó szerinti fordítását közöljük, azaz e két fejezetnél teljes egészében az eredeti Beneš szöveget közöljük.
- A jobb visszakereshetőség érdekében minden fejezetnél és alfejezetnél megadjuk az eredeti oldalszámozást is.
- A szöveget a jobb érthetőség érdekében lábjegyzetekkel láttuk el. Ezekben a lábjegyzetekben megadjuk a szövegben említett személyek fontosabb életrajzi paramétereit, illetve az említett események dátumait. Továbbá minden esetben felhívjuk az olvasó figyelmét Beneš véletlen hibáira és néhány csúsztatására is.